

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

ΡΙΖΑΡΕΙΟ ΙΔΡΥΜΑ

**Διδρυματικό Διατμηματικό
Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«Ελληνική Φιλοσοφία – Φιλοσοφία των Επιστημών»**

**3^ο ΘΕΡΙΝΟ ΣΧΟΛΕΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΗΘΙΚΗ**

Π Ρ Ο Γ Ρ Α Μ Μ Α

Επιμέλεια: Κωνσταντίνος Ράντης

5-9 ΙΟΥΛΙΟΥ 2024

ΡΙΖΑΡΕΙΟ ΙΔΡΥΜΑ ΜΟΝΟΔΕΝΔΡΙ

Παρασκευή 5 Ιουλίου 2024

12:00-14:00 Άφιξη, Εγκατάσταση

17:45-18:00 Κωνσταντίνος Ράντης: Εισαγωγή στο Πρόγραμμα του 3^{ου} Θερινού Σχολείου

18:00-21:00 Γιώργος Ξηροπαΐδης: «Ο Καντ και το δικαίωμα της επανάστασης»

Γιώργος Σαγκριώτης: «Η πολιτιστική βιομηχανία ως αισθητικό φαινόμενο και ως μορφή κοινωνικοποίησης»

Σάββατο 6 Ιουλίου 2024

10:30-13:30 Συνεπικουρία φοιτητριών και φοιτητών

Ευστρατία Βουλγαρίδου: «Φυσικοί Σκοποί – Ηθικά Μέσα: Τελεολογική και Ηθική Θεώρηση της Φύσης στην *Κριτική της Δύναμης της Κρίσης*»

Ειρήνη Κούτρα: «Καντιανό Εγώ και Κοινωνική Ηθική: Σύγχρονες Εφαρμογές»

Χρύσα Σαχπάζη: «Αίσθημα του Υψηλού και Ηθικός Αυτοπροσδιορισμός στην *Κριτική της Δύναμης της Κρίσης*»

18:00-21:00 Σπύρος Καλτσάς: «Ηθική, κριτική της θρησκείας και εμπειρία της κοσμικότητας»

Χρήστος Γρηγορίου: «Αριστοτέλης και Schiller: ο χαρακτήρας και η επίδραση της τραγικής ποίησης»

Αντώνης Καλατζής: «'Η καρδιά του παρόντος': Foucault, Habermas, Διαφωτισμός»

Κυριακή 7 Ιουλίου 2024

10:00-15:00 Εκδρομή στο Ζαγόρι

18:00-21:00 Κωνσταντίνος Ράντης: «Αρνητική ηθική φιλοσοφία I (η κατηγορική προσταγή μετά το Auschwitz, ηθική και αισθητική εμπειρία)»

Δευτέρα 8 Ιουλίου 2024

10:30-13:30 Δημήτρης Καρύδας: «Αρνητική ηθική φιλοσοφία II (ηθική, ελευθερία και φιλοσοφία της ιστορίας)»

18:00-21:00 Γιάννης Πρελορέντζος: «Ο έμπρακτος ηθικός στοχασμός του Albert Camus»

Τρίτη 9 Ιουλίου 2024

10:30-13:30 Στρογγυλό Τραπέζι (όλοι οι διδάσκοντες) – Κλείσιμο – Αναχώρηση.

**Αριστοτέλης και Schiller:
ο χαρακτήρας και η επίδραση της τραγικής ποίησης**

Μολονότι η *Ποιητική* του Αριστοτέλη άργησε να έρθει στο προσκήνιο, όταν ήρθε, ήταν για να αποτελέσει, για γενιές κριτικών και καλλιτεχνών, βασικό θεμέλιο αποτίμησης και απaráβατο κανόνα δημιουργίας. Τόσο ο γαλλικός όσο και ο αγγλικός και ο γερμανικός νεοκλασικισμός του 17ου και του 18ου αιώνα βρήκαν στην *Ποιητική* του Αριστοτέλη το βασικό τους έρεισμα. Παρ' όλα αυτά, στην ανάγνωση που προτείνεται σκοπός δεν είναι να ανιχνευτεί ακόμα μια στιγμή της πρόσληψης αυτής (η πρόσληψη από τον Schiller). Αυτό που επιχειρείται είναι να αποτυπωθεί μια σημαντική στιγμή στη διαμάχη μεταξύ κλασικισμού (και νεοκλασικισμού) και ρομαντισμού ως προς τον τρόπο αντίληψης του χαρακτήρα και του ρόλου της τέχνης και συγκεκριμένα της τραγωδίας. Ο Schiller επιλέγεται δίπλα στον Αριστοτέλη για παραπάνω από έναν λόγους. Αρχικά γιατί είναι πρωτίστως δραματικός ποιητής και, έπειτα, θεωρητικός της τέχνης. Εκτός αυτού, όμως, γιατί δεν εκπροσωπεί μόνο μια πρώιμη ρομαντική οπτική, αλλά και γιατί το έργο του μοιάζει να ενσωματώνει τη διαμάχη στην οποία αναφερθήκαμε, και ο ίδιος να αμφιταλαντεύεται ως ένα βαθμό ανάμεσα στις δύο οπτικές. Πιο συγκεκριμένα, σκοπός της παρουσίασης είναι να εντοπίσουμε τη διαμάχη αυτή μέσα από το δίπολο των εννοιών της μίμησης και της κάθαρσης και η βασική θέση της είναι ότι ο Schiller αντικαθιστά την, εμβληματική για την *Ποιητική*, έννοια της κάθαρσης (στην οποία ουσιαστικά δεν αναφέρεται) με την (καντιανή) προβληματική του υψηλού, αντικαθιστώντας την έμφαση στην πλοκή, που χαρακτηρίζει την *Ποιητική* του Αριστοτέλη, με μια έμφαση στον χαρακτήρα των ηρώων. Πρόκειται για μια επιλογή που αποτυπώνει εναργώς μια υποκειμενιστική στροφή στον τρόπο σύλληψης της τέχνης, αλλά και της ηθικής, που είναι κομβικής σημασίας κατά τον 18ο αιώνα.

Λέξεις-κλειδιά: Αριστοτέλης, Schiller, μίμηση, κάθαρση, υψηλό

‘Η καρδιά του παρόντος’: Foucault, Habermas, Διαφωτισμός

Η διαμάχη μεταξύ του Jürgen Habermas και του Michel Foucault, επικαθόρισε όσο λίγες συζητήσεις τη σύγχρονη επιστημολογική, πολιτική και κοινωνική σκέψη κατά το δεύτερο μισό του 20ού αιώνα. Σύμφωνα με τον Habermas, ο Foucault επιτέθηκε και σχετικοποίησε λανθασμένα τον προοδευτικό χαρακτήρα της νεωτερικής ορθολογικότητας και του διαφωτιστικού προτάγματος. Η πρόσληψη της κριτικής αυτής και της σχετικής διαμάχης, ωστόσο, περιορίστηκε σε μια συγκεκριμένη φάση της πνευματικής πορείας και των δυο στοχαστών. Ενώ, π.χ., η σχετική έρευνα επικεντρώνεται στα δυο –κριτικά κεφάλαια– που αφιερώνει ο Habermas στον Foucault, στο έργο του *Ο Φιλοσοφικός Λόγος της Νεωτερικότητας* (1985), το επικήδειο κείμενο του Habermas για τον Foucault, «Στοχεύοντας στην καρδιά του παρόντος» (1986), στο οποίο ο Habermas εντοπίζει μια επιστροφή του Foucault στο πρόταγμα του Διαφωτισμού δεν λαμβάνεται υπόψη. Η συμβολή θα επιχειρήσει να ανακατασκευάσει αυτή την ύστατη εξέλιξη της διαμάχης μέσα από το κείμενο αυτό, επιδιώκοντας μια συστηματική σύγκριση και αξιολόγηση της κατανόησης του Διαφωτισμού, ως θεωρητικού και ηθικοπολιτικού κινήματος, από τους Habermas και Foucault. Ταυτόχρονα, θα παρουσιαστεί για πρώτη φορά η ελληνική μετάφραση του εν λόγω κειμένου του Habermas.

Λέξεις-κλειδιά: Διαφωτισμός, ορθολογικότητα, γενεαλογία, νεωτερικότητα, κριτική, ιστορικότητα

Σπόρος Καλτσάς

Επικ. Καθηγητής Ηθικής Φιλοσοφίας

Ηθική, κριτική της θρησκείας και εμπειρία της κοσμικότητας

Αντικείμενο της εισήγησης είναι η σχέση ανάμεσα στην ηθική, την κριτική της θρησκείας και την εμπειρία της κοσμικότητας στους Jürgen Habermas, Charles Taylor και Richard Rorty. Η εκκοσμίκευση δεν εξαντλείται στην κριτική της θρησκείας, αλλά επηρεάζει καθοριστικά όλο το πλέγμα των ανθρώπινων σχέσεων και θεσμών. Η διαδικασία της εκκοσμίκευσης προϋποθέτει την κριτική της θρησκείας και παράλληλα καθιστά την εμπειρία της κοσμικότητας δομικό στοιχείο της νεωτερικότητας, απελευθερώνοντας μια κοινωνική και συμβολική δυναμική που έχει ως αποτέλεσμα την απονομιμοποίηση εδραιωμένων ηθικών, κοινωνικοπολιτικών και πολιτισμικών σταθερών. Η εμπειρία της κοσμικότητας κλονίζει τη σχέση του ανθρώπου με τον εαυτό του και με τον κόσμο, οδηγώντας στον ριζικό μετασχηματισμό της ηθικής

του αυτοκατανόησης. Με αφετηρία τα παραπάνω, θα επιδιώξω να αναδείξω τα βασικά σημεία σύγκλισης αλλά και τις αποκλίσεις που χαρακτηρίζουν τη σκέψη των τριών θεωρητικών ως προς τη σχέση ανάμεσα στην εμπειρία της κοσμικότητας και τον μετασχηματισμό της ηθικής με αναφορά στους εξής θεματικούς άξονες: α) Εκκοσμίκευση και μετα-μεταφυσική σκέψη, β) Ρομαντισμός και νεωτερικότητα, γ) ηθική και πολυθεϊσμός των αξιών.

Λέξεις-κλειδιά: *Θρησκεία, ηθική, νεωτερικότητα, κοσμικότητα, μετα-κοσμική κοινωνία*

Δημήτρης Καρύδας

Αναπλ. Καθηγητής Πολιτικής και Κοινωνικής Φιλοσοφίας

Αρνητική ηθική φιλοσοφία II (ηθική, ελευθερία και φιλοσοφία της ιστορίας)

Σε διαλογική σχέση με την ανωτέρω ανάπτυξη των επί μέρους αρθρώσεων της αρνητικής ηθικής φιλοσοφίας του Adorno, θα αναδειχθεί η φυσιογνωμία της στον ορίζοντα της κριτικής φιλοσοφίας της ιστορίας. Καθώς ο Adorno θεωρεί τη δυνατότητα πρακτικών επιλογών απαραίτητη προϋπόθεση του ηθικού καταλογισμού σε αρχική συμφωνία με τις καντιανές αντιλήψεις, η αρνητική ηθική φιλοσοφία συνυφαίνεται στενά με τον (αρνητικό) προσδιορισμό της ελευθερίας. Εφόσον όμως η ελευθερία φέρει ιστορικό-κοινωνικό δείκτη κατά το εγγελιανό πρότυπο κριτικής στην καντιανή ηθική αυτονομία, η πραγμάτευση της ηθικής εγγράφεται για τον Adorno στη φιλοσοφία της ιστορίας. Το ανάπτυσμα της κριτικής (της) ηθικής βρίσκεται στη θεώρηση της ιστορίας, η οποία μετά το Άουσβιτς, στον απολύτως «διοικούμενο κόσμο» χαρακτηρίζεται από την αναιρέση κάθε δυνατότητας ελευθερίας και, άρα, ηθικής πράξης. Πέρα από την αναδρομή στα έργα που αναφέρονται παραπάνω, η συζήτηση της συνάφειας μεταξύ ηθικής, ελευθερίας και ιστορίας στηρίζεται και στο κείμενο των διαλέξεων *Περί Ιστορίας και Ελευθερίας (Zur Lehre von der Geschichte und der Freiheit)* (1964/65), όπου ο ηθικός στοχασμός του Adorno εκδιπλώνεται με ρητά φιλοσοφικοϊστορική μορφή.

Λέξεις-κλειδιά: *προσδιορισμένη άρνηση, ελευθερία, ηθική/ήθος, φιλοσοφία της ιστορίας*

Ο Καντ και το δικαίωμα της επανάστασης

Η στάση του Καντ απέναντι στη Γαλλική Επανάσταση ουδόλως μπορεί να χαρακτηριστεί ως μονοσήμαντη. Στο δεύτερο μέρος της *Διένεξης των Σχολών*, το οποίο πραγματεύεται τη σχέση της φιλοσοφικής σχολής με τη νομική και φέρει τον υπότιτλο «Πάλι το ζήτημα αν το ανθρώπινο γένος βρίσκεται σε σταθερή πρόοδο προς το καλύτερο», ο Γερμανός στοχαστής τονίζει ότι η επανάσταση είναι σε οποιαδήποτε περίπτωση άδικη. Στη *Μεταφυσική των ηθών* απαγορεύει την εξέγερση ακόμη και σε καταστάσεις ανυπόφορης κατάχρησης εξουσίας. Δεδομένης της ένθερμης στήριξης του Καντ στη Γαλλική Επανάσταση, η ανελαστική απόρριψη του δικαιώματος της αντίστασης συνιστά παράδοξο.

Στις πανεπιστημιακές διαλέξεις που δημοσιεύθηκαν μετά τον αδόκητο θάνατό της υπό τον τίτλο *Η πολιτική φιλοσοφία του Καντ* η Άρεντ αναγνωρίζει την αμφισημία που διέπει τη στάση του Καντ. Διαφωνεί ωστόσο με τη συνήθη προσέγγιση, η οποία επιδιώκει να λύσει το επίμαχο ζήτημα μέσα στο εννοιολογικό πλαίσιο της φιλοσοφίας του δικαίου και του κράτους, το οποίο επεξεργάζεται ο Καντ στη *Μεταφυσική των ηθών*. Απεναντίας, κρίνει ότι πρέπει να προσπελάσουμε τα δοκίμια, τα οποία συνέταξε ο Καντ την περίοδο 1784-1797 και θίγουν ζητήματα πολιτικής και φιλοσοφίας της ιστορίας, έχοντας ως εφιαλτήριο τα αισθητικά θεωρήματα που διατυπώνει ο Καντ στην *Κριτική της κριτικής δύναμης*.

Στην ομιλία μου υπερασπίζομαι δύο μεταξύ τους αλληλένδετες θέσεις. Πρώτον, υποστηρίζω ότι οι απόψεις του Καντ δεν μπορούν να ερμηνευθούν επαρκώς όσο προσανατολιζόμαστε στην προσέγγιση της Άρεντ, η οποία εμπνέεται από τελολογικά επιχειρήματα που έχουν την καταγωγή τους στην εγγεληνή φιλοσοφία της ιστορίας. Δεύτερον, εστιάζω την προσοχή μου στην ανάλυση της Γαλλικής Επανάστασης, που επιχειρεί ο Καντ στο δεύτερο μέρος της *Διένεξης των Σχολών*, και προτείνω μια ανάγνωση, η οποία επικεντρώνει στο επιστημικό status του θεατή και στον καίριο ρόλο του ενθουσιασμού. Παράλληλα, επιχειρώ στη βάση αυτής της ανάγνωσης να αντικρούσω την ερμηνευτική προσέγγιση που υιοθετεί η Κόρσγκααρντ στο γνωστό κείμενό της: «Taking the Law into Our Own Hands: Kant on the Right to Revolution».

Λέξεις-κλειδιά: *Kant, Arendt, Γαλλική Επανάσταση, Αντίσταση, Ιστορία*

Ο έμπρακτος ηθικός στοχασμός του Albert Camus

Το ηθικό μέλημα είναι πανταχού παρόν στο πολυσχιδές έργο του Camus, που συνελάμβανε το φιλοσοφείν ως τρόπο ζωής και όχι ως οικοδόμηση συστήματος και μεριμνούσε αδιάκοπα για την, στο μέτρο του δυνατού, άρρηκτη σύνδεση του στοχασμού του με τη ζωή του.

Μετά τη σύντομη αναφορά σε εκφάνσεις των ηθικών προβληματισμών του στα νιάτα του, θα αναδείξω το ρόλο του αθλητισμού, και δη του ποδοσφαίρου, και του θεάτρου στη σφυρηλάτηση της συγκεκριμένης ηθικής του. Ακολουθούν στοχασμοί του για το ρόλο της ηθικής στη δημοσιογραφία, στην πολιτική και στην τέχνη, απαύγασμα της πολύχρονης εμπλοκής του σε αυτά τα πεδία. Ζώντας με ένταση, με αίσθημα ευθύνης, συχνά βασανισμένος, έφτανε ενίοτε στα όριά του αναστοχαζόμενος το ηθικό πρόβλημα. Μαρτυρούν γι' αυτό σημειώσεις όπως οι εξής: «το ηθικό πρόβλημα δεν είναι παρά αίμα, τρέλα και κραυγές», «η ηθική σκοτώνει» ή «δεν χωρεί αμφιβολία ότι χρειάζεται λίγος κυνισμός σε κάθε ηθική. Πού είναι το όριο;»

Η αγάπη απασχολούσε ανέκαθεν τον Camus, αλλά αποκτά ιδιαίτερη βαρύτητα στα τελευταία χρόνια της ζωής του. Μάλιστα, από τις αρχές της δεκαετίας του 1950 και μετά θεωρούσε την αγάπη υπέρτερη της ηθικής και, βασιζόμενος στην αρχή του μη αποκλεισμού, την οποία αρύεται από τον Pascal (να πασχίζουμε να λαμβάνουμε διαρκώς υπόψη το όλον της πραγματικότητας, χωρίς να αρνιόμαστε κάποιο αναπόσπαστο μέρος της), υποστήριζε ότι «ζούμε για κάτι που πάει μακρύτερα από την ηθική», δίχως όμως να καταφέρνει να το ονομάσει. Εξάλλου, η σιωπή είχε κεφαλαιώδη σημασία στο έργο και στη ζωή του.

Σε κοινωνικοπολιτικά συμφραζόμενα, ιδίως στον *Επαναστατημένο άνθρωπο* (1951), ο Camus αντιπαραθέτει την εξέγερση (*révolte*), που επιδιώκει την *ενότητα*, στην επανάσταση (*révolution*), που εκκινεί από την *ολότητα*, καλώντας μας να πασχίζουμε να βιώνουμε την ένταση ανάμεσα στο όχι και το ναι –ανάμεσα σε ό,τι απορρίπτουμε και σε ό,τι αποδεχόμαστε και επιδιώκουμε–, αντί να υποκύψουμε στην ευκολία είτε μόνο του όχι είτε μόνο του ναι. Συναφώς, η υπεράσπιση της «σκέψης του μεσημεριού» (των ιδεωδών του μεσογειακού πολιτισμού) συνεπάγεται την προσπάθεια αποδοχής της εντασιακής συνύπαρξής της με τη «σκέψη του μεσονυκτίου» (θεμελιωδών ιδεών Κεντροευρωπαίων και Βορειοευρωπαίων στοχαστών). Στο ίδιο πλαίσιο, το (αριστερό, και δη ελευθεριακό) πολιτικό στίγμα του Camus χαρακτηρίζεται από την απόρριψη του μηδενισμού, στις ποικίλες εκδοχές του και από την υπεράσπιση ενός «νέου ατομικισμού» (κριτικού, χειραφετητικού, αλληλέγγυου και υπεύθυνου, σε ρητή

αντιδιαστολή προς τον ηδονιστικό ατομικισμό της εποχής του). Η κοινωνική και πολιτική έκφραση του νέου αυτού ατομικισμού ήταν, σύμφωνα με τον Camus, ο επαναστατικός συνδικαλισμός ή αναρχοσυνδικαλισμός. Την τελευταία εικοσαετία έχει αναδειχθεί η συγγένεια του πολιτικού στοχασμού και της πολιτικής πρακτικής του ως κριτικού διανοουμένου με βασικές πτυχές του λεγόμενου «μετα-αναρχισμού» ή «νεοαναρχισμού».

Τέλος, θα εγκύψω σε βασικά στοιχεία της αξιολογίας και της αρετολογίας του Camus, αρχίζοντας από τις αξίες και τις αρετές που προασπίζει: ελευθερία, δικαιοσύνη, ομορφιά, αλήθεια, τιμή, εντιμότητα, αυτοκυριαρχία, σθένος, αξιοπρέπεια, ειλικρίνεια, γενναιοφροσύνη κ.λπ. Συνακόλουθα, αγωνίστηκε κατά του φόνου, ιδίως όσων θεωρούνταν ως νόμιμα/θεμιτά εγκλήματα (βασικό αντικείμενο του *Επαναστατημένου ανθρώπου*), και κατά της θανατικής ποινής, των βασανιστηρίων, της αδικίας, του ψέματος, του κυνισμού, της προδοσίας, της υποκρισίας και της εξαθλίωσης.

Λέξεις-κλειδιά: καλλιτέχνης, ελευθερία, ομορφιά, αλήθεια, ειλικρίνεια, ενότητα, αναγέννηση

Κωνσταντίνος Ράντης

*Καθηγητής Ιστορίας της Φιλοσοφίας – Κοινωνικής Φιλοσοφίας,
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων*

Αρνητική ηθική φιλοσοφία I (η κατηγορική προσταγή μετά το Auschwitz, ηθική και αισθητική εμπειρία)

Με αφετηρία την εμβληματική πρόταση του Adorno από τα *Minima Moralia* (1951) ότι «δεν υπάρχει σωστή ζωή μέσα στην ψεύτικη» θα διερευνηθούν και θα αναπτυχθούν οι αστερισμοί μιας αρνητικής ηθικής φιλοσοφίας στον Adorno. Η διερεύνηση αυτή εκτός από τα *Minima Moralia* θα επεκταθεί στις παραδόσεις του Adorno *Προβλήματα της ηθικής φιλοσοφίας (Probleme der Moralphilosophie)* (1963), αλλά και στην *Αρνητική διαλεκτική (Negative Dialektik)* (1966). Στη διερεύνηση αυτή θα αναλυθούν και θα σχολιαστούν κριτικά: η σημασία των νορμών, η πραγματοποίηση του ηθικού στον διοικούμενο κόσμο, η δυνατότητα διατύπωσης μιας κατηγορικής προσταγής μετά το Άουσβιτς, καθώς και η δυνατότητα διάρθρωσης μιας ηθικής και αισθητικής εμπειρίας στην εποχή μας.

Λέξεις-κλειδιά: αστική ηθική φιλοσοφία, νόρμες, η κατηγορική προσταγή μετά το Auschwitz, ηθική και αισθητική εμπειρία

Η πολιτιστική βιομηχανία ως αισθητικό φαινόμενο και ως μορφή κοινωνικοποίησης

Στο βιβλίο του Κοινωνιολογία ο Georg Simmel προτείνει μια μεταφορά του καντιανισμού στο πεδίο της μελέτης της κοινωνίας. Προτάσσοντας το υπερβατολογικό ερώτημα «πώς είναι δυνατή η κοινωνία;», εισηγείται μια αυστηρή διάκριση μεταξύ των μορφών και των περιεχομένων της κοινωνικοποίησης. Ωστόσο, σύμφωνα με τον Adorno, η διάκριση αυτή συνιστά η ίδια προϊόν ιστορικών κοινωνικών διαδικασιών, οι οποίες μάλιστα τείνουν στην αναίρεσή της. Η θεωρία της πολιτιστικής βιομηχανίας, που κατά κανόνα ερμηνεύεται ως μια ειδική, συχνά δε και ως ιστορικά παρωχημένη θέση στην κοινωνιολογία των τεχνών ή του πολιτισμού, περιγράφει την μετατροπή των μορφών σε περιεχόμενα της κοινωνικοποίησης. Επέχει ως εκ τούτου θέση μιας γενικής θεωρίας της κοινωνικοποίησης στις δυτικές κοινωνίες του 20ού αιώνα. Προκύπτουν όμως μια σειρά από ερωτήματα. Κατά πόσο η διάγνωση του Adorno παραμένει ιστορικά επίκαιρη; Συνεπάγεται η αποδοχή της και υιοθέτηση των αισθητικών προκειμένων της συζήτησης περί πολιτιστικής βιομηχανίας; Υπάρχουν ρεαλιστικές εναλλακτικές στην καθολική της επικράτηση;

Λέξεις κλειδιά: *Adorno, Simmel, αισθητική, κοινωνικοποίηση, πολιτιστική βιομηχανία*

Συνεπικουρία φοιτητριών και φοιτητών

Ευστρατία Βουλγαρίδου

Ειρήνη Κούτρα

Χρύσα Σαχπάζη

Χρήστος Γρηγορίου, Επίκ. Καθηγητής Φιλοσοφίας της Τέχνης – Αισθητικής,
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Αντώνης Καλατζής, Επίκ. Καθηγητής Νεότερης Ευρωπαϊκής Φιλοσοφίας
(17ος -19ος αι.), Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Σπύρος Καλτσάς, Επίκ. Καθηγητής Ηθικής Φιλοσοφίας,
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Δημήτρης Καρύδας, Αναπλ. Καθηγητής Πολιτικής και Κοινωνικής
Φιλοσοφίας, Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Γιώργος Ξηροπαΐδης, Καθηγητής Ιστορίας των Φιλοσοφικών και
Αισθητικών Ιδεών (18ος – 20ος αι.), Πάντειο Πανεπιστήμιο

Γιάννης Πρελορέντζος, Καθηγητής Νεότερης και Σύγχρονης Φιλοσοφίας,
Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Κωνσταντίνος Ράντης, Καθηγητής Ιστορίας της Φιλοσοφίας –
Κοινωνικής Φιλοσοφίας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Γιώργος Σαγκριώτης, Επίκ. Καθηγητής Νεότερης Φιλοσοφίας,
Πανεπιστήμιο Πατρών

Guernica, 1937 by Pablo Picasso